

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
«КАРАЗІНСЬКА ШКОЛА БІЗНЕСУ»
ДУ «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ НАН УКРАЇНИ»
UNIVERSITY OF MONTENEGRO
ECONOMIC LABORATORY FOR TRANSITION RESEARCH
(PODGORICA, MONTENEGRO)

Теоретичні та практичні питання узгодження інтересів розвитку територіальної системи

**МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції**

31 жовтня 2020 р.

Харків – 2020

УДК 330.34 + 339.94 (063)

ББК 65 я 431

Редакційна колегія:

Александров В. В. к.е.н., проф., Родченко В. Б., д.е.н. проф., Третяк В. П. д.е.н., доц.,
Портна О. В., д.е.н., доц., Рекун Г. П., к.е.н., доц., Крамаренко А. О., к.е.н.

Теоретичні та практичні питання узгодження інтересів розвитку територіальної системи : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції 31 жовтня 2020 року. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2020. 482 с.

У матеріалах конференції розглядаються передумови трансформації економічних систем на національному та регіональному рівнях; економічні, інформаційні, екологічні та соціальні аспекти розвитку територій; інструменти впровадження альтернативних джерел енергії, популяризації та розвитку ресурсо- та енергозбереження; особливості впровадження інноваційної та інвестиційної діяльності, управління проектами та програмами розвитку територій; ключові характеристики бізнес-середовища територіальної системи; особливості управління економічною безпекою територій.

Видання призначене для фахівців системи державного та регіонального управління, органів місцевого самоврядування, представників бізнесу, науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти.

Зареєстровано в УкрІНТЕІ. Посвідчення № 801 від 18 грудня 2019 року.

Новіков Денис Олександрович

к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового
права імені проф. О.І. Процевського

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

КЛАСТЕРНА СИСТЕМА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ: РИЗИКИ ПРЕКАРИЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Багатоманітні за впливом процеси глобалізації в сумарному вираженні стають рушійною силою нового політико-економічного порядку, що створюється транснаціональними корпораціями і світовими банками й фондами. У цих процесах держава усе більше має залежне становище, враховуючи у своїй економічній та соціальній політиці не лише інтереси населення, але й прагнення транснаціональних акторів. Поступово замість суб'єктів господарювання національного походження з'являються проєктні новоутворення названі кластерами, котрі, у свою чергу, складаються у виробничі мережі розвитку певних територій. Кластерна система розвитку територій дозволяє державі адаптуватись під вимоги міжнародного розподілу праці, що у ХХІ ст. функціонує за мережевим, не за національно-державним принципом, коли національні виробничі комплекси заміщаються глобальними виробничими мережами. Розміщуючи ресурси на базі функціонального принципу й організуючі галузі світового і регіонального мережевого виробництва, транснаціональні корпорації перетворюють національні держави в інституції з обліку потоків товарів, грошей і населення.

Значущою особливістю виробничих мереж, побудованих за кластерною системою є використання для управління ними комп'ютерних технологій та глобальних інформаційних систем. Кластерна система у такій ситуації розглядається в якості концентрації мережевих агентів, що взаємодіють між собою горизонтально та безструктурно на договірній основі, обмінюючись інформацією, капіталом та трудовими ресурсами. Транснаціональні корпорації за сприяння лізингових агентств здійснюють перерозподіл робочої сили по різних ринках, використовуючи економічні стимули трудової міграції. У кластерній системі велика частина працівників не рухається в мережі, однак залежить від функції і поведінки інших елементів у мережі. В результаті під впливом неперервної динаміки у ланцюгах глобальної мережі формується ієрархічна сегментованість взаємозалежності робочої сили. З погляду транснаціональних корпорацій це становище ринку праці відповідає новому етапу розвитку міжнародного поділу праці. Разом із тим, у цьому проглядається нав'язування державам, які розвиваються, певних мережевих сегментів, що за низькими соціальними стандартами відповідають інтересам транснаціональних корпорацій.

М. Кастельс, описуючи розвиток мережевого виробництва, відзначив такі ризики його введення для працівників: «збільшення гнучкості в управлінні; децентралізація і поява мережевих структур як усередині фірм, так і у відносинах з іншими фірмами; значне посилення позицій капіталу vis-a-vis до праці, що збігло із деградацією робітничого руху; посилення індивідуалізації та диверсифікованості трудових відносин; масове включення жінок у найману робочу силу найчастіше в умовах дискримінації; втручання держави (з різною інтенсивністю й орієнтаціями в залежності від природи політичних сил і інститутів у кожному суспільстві) з метою вибіркової дерегуляції ринків та демонтажу “держави загального добробуту”» [1]. Зарубіжні дослідники також вказують, що «в останні десятиліття поширився глобальний рух на дерегулювання трудових відносин, а країни, що надають захист у трудовій сфері, звинувачують у “антиконкурентності” або створенні поганого середовища для ведення бізнесу» [2, с. 378]. Усе зазначене передбачає, що мережеве виробництво формує значні ризики для інтересів трудящих. Це пов’язано зі зниженням рівню соціального захисту, можливостей професійного розвитку та занепаду демократичних інститутів впливу на роботодавця на рівні трудових колективів та галузях виробництва.

Міжнародний розподіл праці, що реалізується через задоволення інтересів транснаціональних корпорацій, призводить до збільшення обсягів експлуатації робочої сили. Трудящі, охоплені кластерною системою, поступово прекарізуються, тобто «опиняється все усе більш нестійкому соціальному становищі» [3]. Як вказує О. Гайдар, «прекарізація найбільш яскраво відображає тенденцію змін соціально-трудової сфери – правова дерегуляція трудових відносин при одночасному демонтажі соціальних гарантій з метою зростання інтенсивності та збільшення примусу до праці» [4, с. 122-123]. За А. М. Колотом, «процес прекарізації можна трактувати як поширення багатоманітних форм нестандартної зайнятості і, водночас, як суспільне явище, що пов’язане зі збільшенням прошарку людей, які відчують хиткість, ненадійність свого соціального буття; прекаріат – це економічно активне населення, яке не має можливості реалізувати своє право на гідну працю» [5, с. 5-6]. У кожній з означених позицій акцентується увага на пригнобленні прекарізованих людей, їх хиткому соціальному положенні, зміщенні балансу сил на ринку праці у бік економічних інтересів роботодавця, несправедливому розподілі благ та, відповідно, недостатній трудовправовій захищеності цієї категорії осіб.

Таким чином, з позиції соціальних інтересів трудящих (соціальних аспектів розвитку територій) кластерна система розвитку територій є антагоністичною. Транснаціональні корпорації як основні ініціатори та інвестори створення кластерних систем є колективним роботодавцем, сукупністю власників засобів виробництва, що із метою одержання прибутку використовують географічний, інтелектуальний, інституційний й людський потенціал території з мінімальними соціальними витратами. Кластерна система як форма організації мережевого виробництва економіки передбачає використання гнучких механізмів (де)регулювання трудових відносин, послаблення соціальних стандартів, контролю за їх додержанням та обмеження

діяльності колективних об'єднань трудящих. У своїй динаміці кластерна система не враховує соціальні аспекти розвитку територій, а поява мережевих виробництв природно веде до прекарізації населення.

Література

1. Кастельс М. Информационная эпоха: Экономика, общество и культура. М.: ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.
2. Utting P. Corporate responsibility and the movement of business// *Development in Practice*. 2005. № 15 (3-4). P. 378.
3. Новіков Д.О. Pluralitas non est ponedata sine necessitate або місце теорій прекаріату у науці трудового права// *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 34. Т. 2. С. 22-26.
4. Гайдар А.Е. Основные тенденции занятости в условиях глобализации. *БізнесІнформ*. 2015. № 6. С. 121-126.
5. Колот А.М. Трансформация института занятости как составляющая глобальных изменений в социально-трудовой сфере: феномен прекаризации// *Ринок праці та зайнятість населення*. 2014. № 2. С. 3-6.

UDC 332.14

Parkhomenko Olena

Ph. D. (Economics), Associate Professor, Associate Professor
of the Department of Management and Administration
Karazin Business School

V. N. Karazin Kharkiv National University

Zhang Longfei

master student of the Department of Management and Administration
Karazin Business School

V. N. Karazin Kharkiv National University

STAKEHOLDER'S INTERACTION FOR THE ENSURING SUSTAINABLE TERRITORIAL DEVELOPMENT

As part of the modernization of the real sector of the economy and increasing the country's competitiveness, it is obvious that the activities of key actors that ensure its development are not always carried out efficiently and in a coordinated manner. And, as a result, the powerful socio-economic potential of the territories is used inefficiently or not fully. The reason for this is the imbalance of interests of stakeholders, who due to the impossibility to unite to achieve common goals hinder the development of territories and their potential.

A key place in the success of the strategic regional development program is the process of managing interaction with stakeholders. This trend is confirmed by the growing number of scientific and applied research.